

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראל זצ"ל

יש שֶׁבֶר ויש אַחֲדוּת

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

עם עלייתו של יוסף לשלטון במצרים מגיע **השבֵר** בין האחים לשיא חדש. התורה מדגישה זו בדרך מעניינת:

"וְהָרַעַב הָיָה עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֶּר לְמִצְרַיִם וַיַּחֲזֵק הָרַעַב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִמָּה לְשֹׁבֵר אֶל יוֹסֵף כִּי חָזַק הָרַעַב בְּכָל הָאָרֶץ: וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לְמָה תִּתְרָאוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם רְדוּ שָׁמָּה וְשִׁכְרוּ לָנוּ מִשֶּׁם וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוּת: וַיִּרְדּוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה לְשֹׁבֵר בְּרַם מִמִּצְרַיִם: וְאֵת בְּנֵימִין אֲחֵי יוֹסֵף לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אֲחֵיו כִּי אָמַר פֶּן יִקְרָאנוּ אֶסּוֹן: וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיִּוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ הוּא הַמְּשַׁבֵּר לְכָל עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ אַפְסֵי אַרְצָה: וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת אֲחֵיו וַיִּכְרַם וַיַּתְּנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קְשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְשֹׁבֵר אֶכְלֵ" (בראשית פרק מ"א נו-נו, מ"ב א-ז).

הביטוי **שבֵר** מופיע במשמעות כפולה.

א. אלומות החיטים = בר, שניתן לרכוש רק במצרים.

ב. מלשון משבר וקרע בין האחים.

העיסוק בשבר מחזיר אותנו לחלום הראשון של יוסף ששימש נקודת שבר משמעותית בפרשה הקודמת, חלום שהתקיים במלואו (שהרי בנימין לא היה חלק מהמשבר בפרשת וישב). רק בפרשה הבאה יתאחדו האחים מחדש.

אם כך, מה עשו יוסף וצאצאיו מצד אחד ויהודה וצאצאיו מצד שני, כדי לאחות את השבר הנורא?

עיון בפסוקים בספר דברי הימים, מגלה רמזים מעניינים לניסיונות איחוי בדרך של קשרי חיתון.

א. "וְאַחַר כֵּן חֲצֹרֹן אֶל בֵּית מְכִיר אֲבִי גִלְעָד וְהוּא לְקַחָהּ וְהוּא בֶן שְׁשִׁים שָׁנָה וְתֹלְדָ לֹו אֶת שָׁגוֹב: וּשְׁגוֹב הוֹלִיד אֶת יֶאֱזִיר וַיְהִי לוֹ עֶשְׂרִים וְשָׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד" (דברי הימים א' ב' כא-כב).

חצרון שהיה בנו בכורו של פרץ, בכורו של יהודה מתמר, נשא את נכדתו של יוסף, בתו של מכיר, בנו בכורו של מנשה בכור יוסף.

בחוות יאיר בארץ הגלעד התרוצצו הנכדים המשותפים של יוסף ויהודה. זו דרך מיוחדת וחזקה לריפוי השבר.

ב. "בְּנֵי מְנַשֶּׁה אֲשֵׁרִיאֵל אֲשֶׁר יָלְדָה פִּילְגֶשׁוּ הָאֲרָמִיָּה יָלְדָה אֶת מְכִיר אֲבִי גִלְעָד: וּמְכִיר לָקַח אִשָּׁה לְחַפְּסִים וְלִשְׁפִים וְשֵׁם מַעְכָּה וְשֵׁם הַשְּׁנִי צִלְפָּחֵד וְתִהְיֶינָה לְצִלְפָּחֵד בָּנוֹת" (דברי הימים א' ז' יד-טו).

מכיר בן מנשה חותנו של חצרון, לקח לבנותיו חתנים משבט בנימין, שהרי חפפים ולשפים הם בניו של בנימין

(בראשית מ"ו כא, דברי הימים א' ז' יב, בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת ויגש פרשה צג).

שם בארץ הגלעד (משם באה השיירה שהורידה את יוסף מצרימה), שיחקו בני הדודים יחדיו ותיקנו את עוד יותר את שברי העבר.

לפי זה, צאצאיו של מכיר, שימשו כגשר מעל **השבֵר**, שנוצר במכירת יוסף. למכיר צאצאים שקשורים למנשה בן יוסף, לבנימין בן רחל וליהודה בן יעקב, יהודה, שמסר את נפשו ומשכן את העולם הבא שלו, כדי להביא שבר ממצרים, כדי להציל את בנימין, ובסופו של דבר גם גרם לחידוש הקשר של משפחת בני יעקב עם יוסף הצדיק, כפי שנקרא בתחילת הפרשה הבאה.

דווקא בימי החנוכה, מעטים מול רבים המאוחדים בתוך עמם,

יצליחו להביא הרבה אור בוודאי מול מעט חושך, בזכות שתתקיים בנו נבואת הנביא יחזקאל:

"וְאָתָּה בֶן אָדָם קַח לָךְ עֵץ אֶחָד וְכָתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבָרִיו

וְלָקַח עֵץ אֶחָד וְכָתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבָרִיו:

וְקָרַב אִתָּם אֶל אֶחָד לָךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאֶחָדִים בְּיָדְךָ". (יחזקאל ל"ז טז-יז)

<p>לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע חי באייר תשע"ו</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
<p>לע"נ יחזקאל צדיק ז"ל, נלבי"ע י"א באייר תשע"ו</p>	<p>לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א</p>	<p>לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו</p>	<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ט. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

הפרשה בהלכה

חנוכה

הערך חנוכה באנציקלופדיה התלמודית (כרך טז) משתרע על פני 130 טורים, כשישית מהכרך. הוא עוסק במספר הימים ובטיבו של החג; בנס פך השמן, ובכלל זה בקושית הבית-יוסף המפורסמת (למה 8, הרי השמן שמצאו הספיק ליום אחד, ואם כן היה הנס 7 ימים בלבד?). מצות נר חנוכה נידונית לפרטיה, החל במספר הנרות (החיוב וההידור), הברכות, ההדלקה (מהי המצוה? הדלקת הנר או הנחתו? מאיזה צד מתחילים להדליק?), מקומה (בחצר / בפתח הבית / בחלון / על השולחן, בחדר השינה או בחדר האוכל, מי שאין לו בית ומאידך מי שיש לו כמה פתחים), זמנה (סוף השקיעה, תחילתה ואולי לפנייה, מתי כלתה רגל מן השוק? מה קודם בערב שבת – נר חנוכה או נר שבת, ומה במוצ"ש – נר חנוכה או נר הבדלה?), הדליק ואח"כ כבה, השמנים והפתילות, איסור ההשתמשות, וההדלקה מנר לנר.

ועדיין לא סיימנו את הלכות החנוכה. ימים אלו מיוחדים גם בקריאת ההלל ובתוספת "על הנסים" בתפילה ובברכת המזון; קוראים כל יום בתורה; אסור להספיד ולהתענות; ועוד - הם ימי משתה ושמחה. מובן שבפינה קצרה זו לא נוכל ולא נספיק להביא אלא אפס קצהו של ערך נרחב זה, ונסתפק במעט מן המעט:

בחז"ל מוסיפים יום טוב שני משום ספיקא דיומא. והגם שבידינו לוחות שנה מדויקים, בכל זאת ממשיכים אנו להיזהר במנהג אבותינו. למרות זאת בכל העולם חוגגים רק שמונה ימים בחנוכה. יש שביארו, שרק בחגים שהם מדאורייתא מוסיפים יום מספק, וחנוכה – מדרבנן. יש שכתבו שיש ענין מיוחד דווקא במספר 8 – אם משום שהיוונים רצו לבטל את מצות המילה שהיא לשמונה ימים, או משום שחג זה הוא כנגד חג הסוכות, שבו שמונה ימים. ואולי נשתמש באחד התירושים שנאמרו לקושית הבית-יוסף: אילו היו חוגגים 7 ימים, אזי ביום הרביעי לא היה ניכר מי נוהג כבית שמאי (פוחת והולך במספר הנרות) ומי כבית הלל (מוסיף והולך). ואם בחז"ל היו חוגגים 9 ימים – שם לא היה ניכר הדבר ביום החמישי.

ההפטרה בשבת חנוכה

בשנה שחלות שתי שבתות בחנוכה, קוראים בשבת הראשונה את ההפטרה בנרות זכריה (פרק ד), ובשבת השניה קוראים בנרות שלמה, מתוך מלכים א פרק ז. לכאורה, היינו צריכים להקדים את נרות שלמה לנרות זכריה, כפי סידרם הכרונולוגי, אבל כיון שנבואת זכריה היתה על תקופת הבית השני, ובאותה תקופה אירע כל נס חנוכה, על כן הקדמנו את נרות זכריה לנרות שלמה. הרוב מתחילים את ההפטרה במילים "ויעש חירום" (פסוק מ), ומסיימים במילים "לדלתי הבית להיכל הזהב" (פסוק נ). לפי סידור רש"י ואבודרהם, יש להוסיף שני פסוקים, ולסיים במילים "להעלות את ארון ברית ה' מעיר דוד היא ציון" (ח,א). מנהגי רומניא הקדימו מהפסוק "ויעש את המכונות" (ז,כז), וסיימו בפסוק מוקדם יותר - "לא נחקר משקל הנחושת" (פסוק מז). בפסיקתא רבתי מוזכרות הפטרות אחרות - "ויקח אליהו שתי עשרה אבנים" (מל"א יח, לא). אולי ריפוי של מזבח ה' ההרוס (בפסוק הקודם) מזכיר את מעשי המכבים במקדש. הפטרה אחרת שם: "בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות" (צפניה א, יב). הקשר שלה לחנוכה ברור ביותר. ועוד קיים היה מנהג באלג'יר שבשבת זו הפטירו בהפטרות הפרשה, דהיינו פרשת מקץ. אין זה פלא שרבו המסורות והנוסחאות, כנהוג ברוב הפטרות השנה. אולם תמוהים הם דברי בעל הלכות קצובות (מן הגאונים), שלפיו מתחילה ההפטרה במילים "ויעש שלמה" (ז, מח), ומסתיימת ב"אשר דיבר בפיו את דוד אבי ובידו מילא לאמור" (ח, טו), שהוא סיום באמצע ענין ממש.

ע"פ הערך הפטרה בכרך י

רפואה והלכה

שכרות

מתוך: א. שטינברג, אנציקלופדיה הלכתית רפואית, מהדורה חדשה תשס"י, כרך ז, ערך שכור, טורים 624 - 662

וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עַמּוּי וְכֹלֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִגַּד לְדָר

פרשנות המקרא

שַׁבַּת קָלַט א': וישתו וישכרו עמוי - א"ר יוסי ב"ר חנינא, מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעמו טעם יין, דכתיב וישתו וישכרו עמו, ממכלל דעד האי דנא לא.

לש"י: וישכרו עמוי - ומיום שמכרוהו לא שתו יין, ולא הוא שתה יין, ואותו היום שתו.

חזקוני: וישכרו עמוי - שעדיין לא גזרו על סתם יינם.

לבינו בחיי: וישתו וישכרו עמוי - באותו יום, כי מיום שמכרוהו לא שתו יין עד אותו יום, וגם הוא לא שתה, וכך תורה מלת "עמוי", וזה שכתוב: (בראשית מט, כו) "ניזיר אחיו".

לש"ל הי"ב: וישתו וישכרו עמוי - "עמוי" השתכרו; ודאי לא שתו ללא גבול, שתו כמנהגו של עולם ("וישתו"), אך גם המעט הזה היה יותר ממנהגם. אם כי עד כה לבס לא נקפם, הרי הצער לא עזבם, ומיום פרידת יוסף התנזרו מהיין. אפשר גם להעלות על הדעת שיוסף רצה להביא אותם לידי התבשמות - מה, שאלמלא כן ודאי לא היו מניחים לו לשים גם הפעם את כספם באמתחתם.

משך חכמה: וישתו וישכרו עמוי - סיפר זה הכתוב כי במכוון עשה זה יוסף, שכאשר יאמר שבנימין גנב הגביע, איך יקחהו לגנב בתוך ביתו לעבד, ומי הוא המחזיק גנב בתוך ביתו?! לכן שתו יין, ויאמר 'שהרבה יין עושה' (סוטה משנה ז, א), ומחמת שהיה שתוי ומלא יין חמד הגביע אשר ינחש בו יוסף. אך הם יצאו כאור הבוקר (מד, ג), וישנו בלילה אחר הסעודה, ואילו שתו יין הלא שינה מפיגתם!

לכן "וישכרו עמו" - ששתו יותר מרביעית כדי לשכר, ואין שינה מפיגתו, אדרבא! כל שכן ששינה משכרתו, כדאמר עירובין דף סד, ב, והיה טוען שעל ידי מה שהיה שתוי ושכור גנב הגביע הזה.

יין ושכרות במקרא ובחז"ל

השונה משקה משכר בצורה מופרזת נקרא שתוי [1], שיכור [2], מבוסס [3], או סובא [4]. סתם שיכור בלשון חז"ל - יש מי שכתב, שהכוונה לשתוי יין דווקא [5]; ויש מי שכתב, שהכוונה לכל משקה משכר, ולא דווקא יין [6].

באופן מושאל משמש המושג שיכור למי שמתנהג בצורה בלתי נאותה ומבולבלת, אף שלא שתה משקה משכר [7]. כמו כן, מי שנפגע ונענש, ועקב כך מתנהג בצורה מבולבלת ובלתי יציבה, נחשב כמי ששתה כוס תרעלה משכר [8]. היין [9] הוא המשקה המשכר הידוע ביותר, ולפיכך משתמשים לפעמים במושג 'יין' כביטוי לשכרות, אף על פי שאפשר להשתכר גם ממשקאות וממאכלים משכרים אחרים.

ענייני שיכרות ושתיות יין נידונים במקרא ובחז"ל בהרחבה מכמה היבטים: בריאותיים, חברתיים, מוסריים והלכתיים. שתיית יין מופרזת והשתכרות מיין היתה תופעה נפוצה מאז ומעולם [10]. היין היה משקה חשוב שעלה על שולחנם של מלכים, ואף מינו לצורך זה שר משקים מיוחד [11]. וכן היו מקומות מיוחדים שבהם החזיקו יינות [12]. לפי אחת הדעות בחז"ל, בדור שבן דוד בא הגפן יתן פריו והיין ביוקר, היינו שלא תהיה ברכה בפרי הגפן, או שיהיו כולם רודפים אחר היין, ומשתכרים ומתייקר היין [13]. חז"ל הכירו ששים מיני יין [14], היין בתקופת חז"ל היה חזק במיוחד, ולכן נהגו לשתותו רק כשהוא מזוג ביחס של שני חלקים מים, וחלק אחד יין [15].

מצינו במקרא מספר אישים שהשתכרו: אדם הראשון [16], נח [17], לוט [18], יוסף ואחיו [19], נדב ואביהוא [20], נבל [21], אוריה החתי [22], שלמה [23]. הכושים נחשבו כנוטים במיוחד לשכרות [24]. עשרת השבטים לא גלו אלא מתוך היין [25]. מצינו במקרא ובחז"ל דגש רב על ההיבטים השלייליים בשתיות משקאות משכרים, ובעיקר יין. חלק מהתופעות השליליות נוגעות לבעיות בריאותיות, וחלק מהן נוגעות לבעיות התנהגותיות וחברתיות. מאידך, מצינו במקרא ובחז"ל גם היבטים חיוביים לשתיות יין. ההבדל בין ההיבטים הללו נובע בעיקר מכמות השתיה, וכן ממצבו של השותה, וממטרות השתיה. דבר זה מתואר על ידי חז"ל בצורה ציורית: קודם שישתה אדם מן היין, הרי הוא תם ככבש זו שאינה יודעת כלום, וכרחל לפני גוזזיה נאלמה; שתה כהוגן, הרי הוא גיבור כארי, ואומר אין כמותו בעולם; כיוון ששתה יותר מידי, נעשה כחזיר מתלכלך במי-רגלים ובדבר אחר; נשתכר - נעשה כקוף, עומד ומרקד ומשחק, ומוציא לפני הכל נבלות פה, ואינו יודע מה יעשה [26]. וכן - השיכור בעוד שהיין בו הוא יושב בשמחה, וכשיוצא היין מגופו היגון בא בלבו, זה יוצא וזה בא [27]. חז"ל התייחסו לשתיות יין חי כמידה מגונה [28]. ומצינו בחז"ל התייחסות למספר תוצאות מוסריות-חברתיות שליליות ביותר להשתכרות כרונית:

היין גורם לארבעה דברים: עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים, ולשון הרע [29].

היין מביא את האדם לכל עבירות שבעולם, לזנות, ולשפיכות דמים, ולגניבה, ויין הרבה מביא את האדם לידי חטא, ולצרה גדולה, ולחיסרון כס [30].

השיכור נותן עינו בכוס לשתות, והחנווני נותן עינו בכיס, רואה את חברו שותה, והוא אומר לו מזוג לי ואני שותה, ומתלכלך ברעי ובמי רגלים, וסופו למכור כל חפצי ביתו, ואת כל כלי תשמישו, ואין לו לא בגד, ולא תשמישי הבית, ולא כלום, והבית ריק מכלום, וסוף שהוא מתיר את העבירות, ועושה אותם הפקר כמישור, משיח עם אשה בשוק, ומנבל את פיו, ואומר דברים רעים בשכרות ואינו מתבייש, לפי שנטלטלה דעתו, ואינו יודע מה הוא אומר ומה הוא עושה [31].

משתה היין גורם לשלושה דברים רעים: האחד, להיות האיש מתלוצץ; והשני, להיות הומה ובעל דברים; והשלישי, כל שוגה בו לא יחכם [32].

השכרות גורמת לזנות [33], וכל הנותן עינו בכוסו, היינו אוהב שכרות, כל העריות כולן דומות עליו כמישור [34], והיין מביא יללה על האדם [35], דהיינו על ידי היין רב הניאוף, ופורענות באה לעולם. ולפיכך כל הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין [36], וכן ינהיג עצמו להתרחק מן השכרות ומדברי ענבים, שאלו גורמים גדולים והם מעלות של עריות [37].

השכרות מביאה לידי פשיעה ורציחה [38], שכל הנותן עינו בכוסו, היינו שאוהב שכרות, כל העולם כולו דומה עליו כמישור, היינו שממון אחרים דומה לו היתר [39].

היין גורם לעבוד עבודה זרה [40], וקשה שכרות שהוקשה לעבודה זרה [41]. שכרות מביאה לידי תיפלות [42].

יין מביא לגילוי סודות - נכנס יין יצא סוד [43], יתירוש ינובב בתלותי [44], זה יין טוב שהוא משכר את האדם לגלות סתרי לבו האטומים כבתולה [45]. נכנס יין יצא דעת, שכל מקום שיש יין אין דעת [46].

בלשון ארמית נקרא היין בשם חמר, והוא בגימטריא מאתים וארבעים ושמונה, כנגד איברים שבאדם, שכן היין נכנס בכל איבר ואיבר, והגוף מתרשל, והדעת מטולטלת [47].

יין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם, שבזמן ששותים ומשתכרים וישנים אינם חוטאים ואינם מריעים לבריות [48]. שלמה המלך [49] נתן תיאור ממצה של התוצאות ההתנהגותיות והחברתיות הקשורות לשכרות: השיכור מתרושש מממונו, ולבוש בבגדים קרועים; הוא נוטה למריבות ולסכסוכים, הוא נפצע בחלקי גוף שונים, ועיניו אדומות; השכרות מביאה לידי עבירות ממוניות, ולידי זנות; השכרות גורמת למצב בלבולי ולטירוף הדעת; שתיית יין חוזרת היא מחלה מתמשכת, ויוצרת תלות נפשית, ורצון להמשיך ולשתות.

לאור התוצאות השליליות שיש להפרזה בשתיות משקאות משכרים מצינו שהמקרא, חז"ל והפוסקים מגנים באופן חריף וחד-משמעי את השכרות, ואף נעשו פעולות חינוכיות ואחרות למניעתה [50]. חז"ל אף קבעו, שהקב"ה אוהב את מי שאינו משתכר [51], ושונא תלמידי חכמים שמשתכרים [52]. בעיקר הודגש האיסור למלכים להשתכר [53]. זאת בגלל שמלכי האומות נהגו להשתכר, והדבר משפיע לרעה לא רק עליהם כפרטים אלא על תפקודם כמנהיגים.

כדי להתרחק משכרות התירו חכמים לנדוד ולאסור עליו שתיית יין, ובעיקר מי שסובל מנטיה להפרזה בשתיות יין [54]. ומכל מקום עדיף שיפרוש משכרות ללא הזדקקות לנדרים [55].

מאידך, מצינו במקרא ובחז"ל גם התייחסות חיובית לשתיות יין, כאשר היא נעשית במידה נכונה, בזמן ראוי, ולמטרה נאותה. יין הוא אחד מהדברים שרובן קשה ומיעוטן יפה [56], וכמות מתונה של יין יפה גם לתלמידי חכם [57], וגם לאשה [58].

היין משמח לבב אנוש [59], הוא מעודד עיפים, נדכאים ומרי נפש [60], והוא מסייע בניחוח אבלים [61]. היין נחשב כדבר טוב לתלמוד [62].

באופן כללי, כששותים יין כהלכה וכראוי, הרי הוא מהדברים הטובים לגוף, ומונע מחלות [63]; היין סועד את הלב [64]; היין מעורר את התיאבון [65], ומסייע בעיכול המזון [66]; יין ישן הוא אחד מהדברים שממעטים את הזבל, וזוקפים את הקומה, ומאירים את העיניים [67]; היין יפה לחלב אם [68].

שתיית יין וסיכה ביין שימשו כתרופה למחלות ולמיחושים שונים [69], וכחלק ממרכיבי תרופות למחלות ולמיחושים שונים [70]. אכן קבעו חז"ל שהשימוש העיקרי והשכיח של יין הוא לשתיה, בעוד שהשימוש בו לרפואה איננו שכיח [71].

הימנעות גמורה מייין הוא דבר של צער ועינוי נפש [72], ועל כן אשה שנדרה שלא תשתה יין, הרי זה בכלל נדרי עינוי נפש שהבעל מיפר אותם [73], וכן הוא בכלל הנדרים שאמרו בהם שהמקדש אשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצא שנדרה מן היין, אינה מקודשת [74]. יין משכח את הצער [75], ומטעם זה תקנו חכמים עשר כוסות בבית האבל [76].

שתיית יין במידה סבירה לא רק שאיננה אסורה על פי השקפת היהדות אלא היא אף מומלצת, ויש מצוות הבנויות על שתיית יין, כגון קידוש [77], הבדלה [78], ארבע כוסות בפסח [79], ברכת המזון [80], ברכת אירוסין ונישואין [81], שמחת יום-טוב בזמן הזה [82], ברכת המילה [83], בסעודת אבל [84], כנסכים לקרבנות [85], ובאמירת שירה על ידי הלוויים [86].

בולטת במיוחד וחריגה במידה מסויימת היא הדרישה לשתיה מוגזמת עד שכרות בפורים [87].

מכאן גם מובנת החשיבות הרבה של הגפן, שמפירותיה מייצרים את היין: היא אחת משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל [88], היא משמשת ביטוי חיובי לפוריות ולגשוג כלכלי [89], והיא נעשתה לסמל של עם ישראל [90]. לא פלא, איפוא, שהגפן, הכרם, הענבים, היין, התירוש, השכר, החמר, הצימוקים והחומץ, כולם קשורים ליין, מוזכרים מאות פעמים במקרא [91].

כמו כן מובנת גם חשיבותו של היין, שקבעו לו ברכה מיוחדת לעצמו [92], משום שהוא משובח יותר משאר משקים ומשאר פירות [93].

יש מצבים שבהם שתיית יין אסורה לחלוטין, כגון נזירות [94], כהנים בעבודתם [95], כניסה למקדש [96], פסיקת הלכה [97], ימי בין המצרים [98], אנינות [99], ויין של גוי, בין אם מדובר ביין נסך או בסתם יינם [100].

יש הסבורים, שאין למנות את הלאו של הוראה כשהוא שתוי כלאו נפרד, אלא כחלק מהאיסור להיכנס למקדש כשהוא שתוי [101], ויש מי שכתב להיפך, היינו שהלאו מן התורה הוא שלא להורות כשהוא שתוי יין, וכלול בו הלאו שלא יכנס למקדש כשהוא שתוי [102].

לאור הנתונים החיוביים והשליליים שיש בשתיית יין ושאר משקאות משכרים מצינו דרך של שביל הזהב הרצויה להתייחסות לשתיה: כשהחכם שותה יין, אינו שותה אלא כדי לשרות אכילה שבמעיו; וכל המשתכר - הרי זה חוטא ומגונה ומפסיד חכמתו, ואם נשתכר בפני עמי הארץ, הרי זה חילל את השם; ואסור לשתות יין בצהרים, ואפילו מעט, אלא אם היה בכלל האכילה, שהשתיה שהיא בכלל האכילה אינה משכרת, ואין נזהרים אלא מיין שלאחר המזון [103]. "אבל היין דינו כדין האוכל במטרה, אבל המסיבות לשתיה המשכרים תהיה חרפתם בעיניך יותר גדולה מהתקבצות בני אדם עירומים חשופי שתי הנפנים ביום במקום אחד. באור הדבר, שהציאה דבר הכרחי, אין לאדם שום עצה לסילוקו, והשכרות פעולת האדם הרע בבחירתו" [104].

דרך מיל [105], ושינה כל שהוא, מפיגים את היין, והיינו דווקא אם שתה שיעור רביעיית, אבל שתה יותר מרביעיית, כל שכן שדרך מטרידתו ושינה משכרתו [106].

פרטי דינים

כללי

דרגות שכרות - מצינו בהלכה שלוש דרגות של השפעת היין: שתוי הוא כל מי ששתה רביעיית יין, ועדיין יכול לדבר בפני המלך, ואינו משתבש; שיכור הוא מי ששתה כמות כזו שאינו יכול לדבר בפני המלך [107], ושואלים אותו בדבר ואינו יודע מה להשיב, ולא מה שיעשה [108]; שיכור כלוט הוא מי ששתה כל כך הרבה, עד שעושה ואינו יודע מה שעושה, ואינו מכיר כלום [109]. יש מי שהגדיר שיכור כלוט את מי שהשתכר הרבה, עד שאינו מבחין בין טוב לרע, ואינו מבין מה נזק יוצא מאותו מעשה, לפיכך לא נאמר 'שיכור כלוט' אלא 'הגיע לשכרותו', לרמוז שאין צורך שיהיה שיכור כלוט ממש, אלא שהשכרות תגרום לו חסרון ידיעה כשם שגרמה ללוט [110].

שיכור כלוט - שיכור שהגיע לשכרותו של לוט, דינו כשוטה או כקטן פחות מבן שש שנים לכל דבריו [111], ולפיכך אינו חייב על כל עבירה שיעשה, ואין בדבריו כלום בקניינים, במצוות, וקידושי בטלים [112].

יש מי שכתב, שאם בשעת שכרותו איננו יודע מה הוא עושה, דינו כשיכור כלוט, אף על פי שאחר כך יודע למפרע מה שעשה [113]; ויש מי שכתבו, שאם אחר כך יודע וזוכר מה שעשה בעת שכרותו, אין דינו כשיכור כלוט [114].

בענייני אורח חיים

תפילות וברכות - שתה יין כדי רביעיית, אל יתפלל עד שיסיר יינו; שיכור אל יתפלל, מפני שאין לו כוונה, ואם התפלל - תפילתו תועבה, לפיכך חוזר ומתפלל כשיתרוקן משכרותו; שתוי אל יתפלל, ואם התפלל - תפילתו תפילה [115].

מי שהיה שיכור ועקב כך לא התפלל בזמנו, הרי הוא נחשב כאנוס, ויש לו תשלומים [116].

הלכות אלו נכונות גם בשתיית שאר משקים משכרים [117].

יש אומרים, שדין זה הוא בתפילת שמונה עשרה דווקא, אבל בקריאת שמע ובשאר ברכות ותפילות, יכול לברך ולהתפלל, אף על פי שהוא שיכור; יש אומרים, שדין קריאת שמע כדין תפילת שמונה עשרה, אבל שאר ברכות ותפילות יכול לברך אף על פי שהוא שיכור; ויש אומרים, שדין זה נכון בכל תפילה ובכל ברכה [118]. יש מי שכתב, שאם רואה שעובר זמן קריאת שמע, יקרא קריאת שמע בלבד, אבל לא יברך את ברכתו [119]. ומכל מקום אם הגיע לשכרותו של לוט, לכל הדעות לא יצא ידי תפילה וברכה בכל התפילות והברכות [120].

בימינו, שהיינות שלנו לא כל כך חזקים, יש מי שכתבו שאין נזהרים בזה, ומתפללים אף ששתו יותר מרביעיית, וכל שכן אם מתפללים מתוך סידור, שאין חוששים לשכרות מעטה [121], והיינו דווקא בשתוי, אבל בשיכור - גם בימינו יש להיזהר, ויחזור ויתפלל [122].

מי שהיה שיכור וקרא ק"ש של ערבית אחר שעלה עמוד השחר, יצא ידי חובתו ולא יאמר השכיבנו, אבל אומר שאר הברכות, דהיינו שנים שלפני ק"ש וברכת אמת ואמונה [123], ודין זה נכון אפילו אם נשתכר לאחר שהגיע זמן ק"ש, דהיינו מציאת הכוכבים ואילך, אבל אם השתכר זמן מועט קודם עלות השחר, שאי אפשר בשעה קטנה כזו להפיג שכרותו, לא יצא ידי חובתו [124].

מנין - שיכור שהגיע לשכרותו של לוט, אינו מצטרף לכל דבר שבקדושה, כי דינו כשוטה [125]. ואם לא הגיע לשכרותו של לוט, אבל הגיע לדרגה שאינו יכול לדבר בפני המלך - יש אומרים, שהוא מצטרף למניין עשרה, לקדיש וקדושה וברכו [126]; ויש אומרים, שאף בדרגה זו אינו מצטרף לכל דבר שבקדושה [127]. אם כי יש מי שכתב, שלענין צירוף שלושה לזימון, אפשר שיותר [128].

נשיאת כפיים - כהן ששתה רביעית יין לא ישא כפיו [129]. יש אומרים, שאיסור נשיאת כפיים נכון גם בשאר משקאות משכרים [130]; ויש אומרים, שדין זה הוא דווקא אם שתי יין בשיעור משכר [131]. ולשיטה זו, אם שתי שאר משקאות משכרים - יש מי שכתב, שאם הגיע לדרגה שאינו יכול לדבר בפני המלך, הרי הוא אסור בנשיאת כפיים [132]; ויש מי שכתב, שדווקא אם הגיע לשכרותו של לוט, הרי הוא אסור לשאת כפיו [133].

שתיית מיץ ענבים ויין צימוקים לא מעכבת בנשיאת כפיים [134].
הטעם שכונהים לא נושאים כפיהם במנחה בכל יום הוא משום שיכרות, ולכן ביום תענית נושאים כפיהם גם במנחה [135], וביום כיפור לא נושאים כפיהם במנחה, אבל נושאים כפיהם בנעילה [136].

ברכת המזון - יש אומרים, ששיכור שהוא מדומדם, היינו שהוא שיכור בדרגה שאינו יכול לדבר כראוי, יכול לברך ברכת המזון [137]; ואם הוא בדרגה שאינו יכול לדבר בפני המלך נחלקו בדבר [138], והכרעת האחרונים שיכול לברך [139], ומכל מקום לכתחילה יברך קודם שיבוא לידי כך [140]; ויש אומרים, שבכל מקרה אסור לשיכור לברך ברכת המזון [141].

שבת - מי שנשטכר בשבת, מותר לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן, כדי להפיג שכרותו [142]; וכן מותר לשיכור לשתות קפה שחור חזק בשבת כדי להפיג שכרותו [143].

יום-טוב - ביום-טוב יש מצות שמחה, ובזמנינו מקיימים מצווה זו בשתיית יין שהוא משמח אנשים [144], אבל מכל מקום לא יימשך ביי, שהשכרות אינה שמחה אלא הוללות וסכלות, ואי אפשר לעבוד את ה' מתוך שיכרות [145]. לפיכך חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו מסבבים ומחפשים בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקבצו שם אנשים ונשים ויימשכו ליי [146].

ערב יום-הכיפורים - אחד הנימוקים שתיקנו חז"ל לומר וידוי בערב יום-הכיפורים לפני הסעודה המפסקת הוא שמא תיטרף דעתו בסעודה מן השכרות, ותמנעו השכרות מוידוי [147].

פורים - חייב אדם להשתכר בפורים [148] עד שלא ידע להבחין בין ארור המן לברוך מרדכי [149]. וכבר הקשו הפוסקים איך הותרה שכרות בפורים, הרי זה דבר מגונה, ומביא לידי עבירות חמורות, כמבואר לעיל. אמנם יש מהפוסקים הסבורים שלא נתקבלה ההלכה שחייב אדם להשתכר בפורים [150], אך רוב הפוסקים הביאו דין זה להלכה [151]. לשיטה זו יש מי שתירץ, שכיוון שיש מצווה בכך, הרי המצווה מגינה ומצילה מתקלות [152]; ויש מי שכתב, שחובת סעודת פורים כוללת שתיית יין יותר מהרגלו, ומתוך כך יישן, ואז לא ידע להבחין בין ארור המן לברוך מרדכי [153].

יש מי שכתב, שבפורים מותר לאדם להתפלל לכתחילה כשהוא שתוי, כל זמן שלא הגיע לשכרות גדולה כל כך שאינו יכול לדבר אפילו לפני מלך [154].

מקורות והערות

[1] כלים א ט; עירובין סד א; זבחים יז ב ועוד; [2] בראשית ט כ א ועוד; [3] מגילה ז ב; [4] דברים כא כ; ישעיה נו יב; משלי כג כ; [5] העמק שאלה, שאלתא קב סק"ב; [6] גבורות אר, תענית כו ב; [7] כגון שמו"א א יט-ו; ישעיה כט ט; שם נא כא; [8] נחום ג א; איכה ד כא; [9] ראה רש"י יומא עו ב ד"ה שמביא, שייך הוא לשון תאניה ויללה, כי על ידי היין רב הניאוף, ופורענות באה לעולם; [10] בראשית ט כ-כא; שם יט ל-לה; ישעיה פכ"ח; אסתר פ"א; דניאל פ"ה; [11] בראשית ט מ-טא; נחמיה ב א; [12] בתי יין - שיר השירים ב ד. אם כי ייתכן שהכוונה למקומות בילוי עם שתיית יין; [13] סנהדרין צו א, וברש"י שם ד"ה והגפן; [14] גיטין ע א; [15] משנה נידה ב ז; שבת עז א; [16] ראה סנהדרין ע ב; במדבר רבה י ט; [17] בראשית ט כא; [18] בראשית יט ל-לה. וראה זויר כג א; [19] בפסוקנו - בראשית מג לד. וראה שבת קלט א; [20] ויקרא רבה כו; תנחומא שמיני יא. וראה רמב"ן ויקרא י ט; תנ"ך ויקרא פ"ה אות סד; [21] שמו"א כה לו; [22] שמו"ב יא יג; [23] ראה סנהדרין ע ב; [24] ראה קידושין מט ב - עשרה קבין שיכרות ירדו לעולם, תשעה נטלו כושים, והשאר כל העולם. אמנם בנוסח אחר הגירסא 'שחרותי' במקום 'שיכרות'; [25] תנחומא שמיני ה; [26] תנחומא נח יג. וראה במדבר רבה י כא, בשינויים שחלים באדם לפי כמות היין; [27] תנחומא שמיני יא; [28] סנהדרין ע א. ובאופן כללי כבר קבע שלמה המלך 'אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למי' (משלי כג כ), ובמדרש הגדול, נח, ט נאמר: כל המשתכר, חוטא ושוטה; [29] תנחומא שמיני ה; [30] תנחומא שמיני יא; [31] תנחומא שמיני ה; [32] שערי תשובה, ועד שליש, אות קעז*. וראה משלי כ א; [33] הושע ד יו. וראה בשו"ת מהר"ם מלוברין סי' מה, שאחד שבא אשת איש בשכרותו, ודרכי התשובה למעשה זה; [34] יומא עה א; [35] ברכות מ א; יומא עו ב; [36] ברכות סג א; [37] רמב"ם סוף איסורי ביאה; [38] אל תרא יין כי יתאדם, אל תרא יין, כלומר אל תתן עיניך להימשך אחריו, שאחריתו טו ב; [39] רמב"ם סוף איסורי ביאה; [40] רמב"ם סוף איסורי ביאה; [41] רמב"ם סוף איסורי ביאה; [42] רמב"ם סוף איסורי ביאה; [43] עירובין וראה במדבר רבה יו; [39] יומא עה א, וברש"י שם; [40] תנחומא שמיני ה; [41] ברכות לא ב; מדרש הגדול בראשית ט כא; [42] ב"ב צ ב; [43] עירובין סה א; סנהדרין לח א; במדבר רבה י כא; תנחומא שמיני ה. והיינו 'יין' ו'סוד' כל אחד מהם בגימטריא שבעים; [44] זכריה ט יז; [45] ב"ב יב ב. וראה רש"י יומא עו ב ד"ה ותירוש; [46] במדבר רבה י כא; [47] תנחומא שמיני ה; [48] סנהדרין ע א ב. וראה עירובין סה א; [49] משלי כג יט-כא, כט-לה; [50] ראה רמב"ם יו"ט ו כא. וראה רמב"ם דעות ה ג; [51] פסחים קיג ב; [52] נידה טז ב. וראה רמב"ם דעות ה ג; [53] משלי לא ד; במדבר רבה י ט; רמב"ם מלכים ג ה; [54] ראה רמב"ם נדרים יג כג; טוש"ע יו"ד רג ז; [55] רמב"ם שם כד; [56] אבות דרבי נתן לו ה; גיטין ע א; [57] רמב"ם דעות ה ג; [58] כתובות סה א; [59] ראה רמב"ם קד טו; קהלת י יט; שופטים יג; [60] שמו"ב טז ב; משלי לא ו-ז; [61] ירמיה טז ז; טוש"ע או"ח סי' רעא-רעג; [78] טוש"ע ורש"י שם ד"ה עשרה; סנהדרין ע א; רמב"ם אבל יג ח; מדרש הגדול, הובא בתנ"ך ויקרא פ"ה אות נח. [62] הוריות יג ב; [63] פסחים מב ב; ב"ב נח ב; [64] ברכות לה ב; [65] ברכות שם; פסחים קז ב; [66] כתובות ח ב; רמב"ם דעות ה ג; [67] פסחים מב ב; [68] כתובות סה ב; רמב"ם אישות כא יא; רמ"א אבה"ע" ע ג; [69] שבת קט א, שבת קיא א, שבת קכט א, עירובין כט ב, נדרים סו א; [70] כגון ברכות נא א, שבת קח ב, שם קלד א, שם קמ א, גיטין ע א, ע"ז מ א-ב. הרמב"ם וחכמי ימי הביניים ציינו הרבה מירשמים לתרופות עם יין, ועצות שונות מתי, כמה, וכיצד לשתות יין לרפואה; [71] שבת עה א; [72] תענית יא א; [73] כתובות עה א; רמב"ם נדרים יב ה; [74] כתובות עב ב; רא"ש ור"ן שם; רמב"ם אישות ז; טוש"ע אבה"ע"ז לט א; [75] עה א; משלי ו-ז. וראה גם ב"ב י א; [76] כתובות ח ב; טור או"ח סי' תקנב. וראה סנהדרין ע א; [77] פסחים קו א; טוש"ע או"ח סי' רעא-רעג; [78] טוש"ע או"ח סי' רצו; [79] פסחים צט ב; טוש"ע סי' תעב-תעד, וסי' תעט-תפ; [80] פסחים קח ב; טוש"ע סי' קפב-קפג; [81] טוש"ע אבה"ע"ז סי' סב; [82] פסחים קט א; רמב"ם יו"ט ו יח; [83] טוש"ע יו"ד סי' רסה; [84] רמב"ם אבל יג ח; [85] רמב"ם מעשה הקרבנות פ"ב; [86] ברכות לה א; ערכין יא א; רמב"ם כלי המקדש ג ב; [87] מגילה ז ב; רמב"ם מגילה ב טו; טוש"ע או"ח תרצה ב. וראה בביאוריה"ל שם; [88] דברים ח ח; [89] שופטים ט יג, מל"א ה ה; ישעיה לב יב, מיכה ד ד, זכריה ג י, תהלים קכח ג; [90] יחזקאל יט י; הושע י א. וראה בספרו של י. פליקס, טבע וארץ בתנ"ך, עמ' 219; [91] ראה בהרחבה על חשיבות הגפן בתנ"ך ובחז"ל בספרו של י. פליקס, עצי פרי למיניהם - צמחי התנ"ך וחז"ל, עמ' 67 ואילך; [92] ברכות לה ב; רמב"ם ברכות ח ב; טוש"ע או"ח רב א; [93] פסחים ריא"ז ברכות שם; [94] במדבר ו ג; [95] ראה הלך; [96] ויקרא י ט-יא; עירובין סד ב; סנהדרין מב א; [97] ראה טוש"ע או"ח תקנא ט, ורמ"א שם, במנהגים השונים מתי אסור בשתיית יין; [98] ברכות יז ב; טוש"ע יו"ד שם א; [99] ראה סיכום דיניהם באנציקלופדיה לתלמודית, כרך כד, ע' יין נסך, וע' יין של גויים; [100] סהמ"צ לרמב"ם ל"ת עג; סמ"ג לאווין ש; ס' החינוך מ' קנב; [101] סמ"ק מ' קלג; [102] רמב"ם דעות ה ג; [103] רמב"ם מו"י ח"ג פ"ח; [104] לדעת החזו"א שיעור זה הוא 1152 מטר, ולדעת הגר"ח נאה הוא 960 מטר; [105] עירובין סד ב; תענית יח ב; סנהדרין כב ב. מיל אחד הוא 960 מטר או 1152 מטר, לפי השיטות השונות בחישוב אגודל; [106] עירובין סד א; ירושלמי תרומות א ד; רמב"ם תפילה ד יז; [107] רב האי גאון, ס' מקח וממכר שער ג אות טז; שו"ת הר"י מיגאש סי' קלה; [108] רמב"ם מכירה כט יח; פ"ח סי' קא סק"ג. וראה שו"ת מבי"ט סי' לה אות יד; תעלומות לב ח"יב דיני קידושין סי' א; שו"ת תורת אמת סי' קנד; [109] גט מקושר סי' טז. וראה שו"ת פני משה סי' לו; ס' משפטי הדעת, פרק ז; ג. ליבוין, דיני ישראל, ג, תשל"ב עמ' 71 ואילך; [110] רמב"ם נזירות א יב, ומכירה כט יח; טוש"ע חו"מ רלה כב. וראה יש"ש חולין פ"א סי' ד; שו"ת מהר"י אסאד חו"מ סי' צג; [111] טוש"ע אבה"ע"ז מד ג; [112] שו"ת תעלומות לב ח"א סי' לא; [113] שו"ת מהר"י"ץ סי' ריא; פ"ח אבה"ע"ז סי' קא סק"א. וראה שו"ת עמק הלכה סי' כא; [114] ברכות לא א; עירובין סד א; רמב"ם תפילה ד יז; רא"ש ברכות פ"ה סי' ט; טוש"ע או"ח צט א. וראה תוס' עירובין שם ד"ה שיכור. ובמנורת המאור (אלנקה) ח"יב עמ' 121 כתב יין ושכר אל 'ישתי' - ר"ת תפילה שיכור תועבה; [115] טוש"ע או"ח שם, וק"ח ח; [116] מ"ב סי' צט סק"א; [117] ראה שיטות הפוסקים מ"ב סי' צט סק"ז-ט; [118] הליכות שלמה ח"א פ"ז סי"ד וסק"ה; [119] מ"ב סי' קא סק"א; [120] שו"ת תרומת הדשן סי' מב; רמ"א או"ח סי' ג; [121] מ"ב סי' סק"ז; [122] רמב"ם קריאת שמע א י; טוש"ע או"ח רלה ד, ורמ"א שם; [123] מ"ב שם סק"ק לא; [124] שו"ת בית יהודה חו"ח סי' מה; אורחות חיים סי' נה סק"יב; [125] שו"ת בית יהודה שם; אורחות חיים שם; [126] קשר גדול לחי"א סי' ח אות ז; בן איש חי, א, ויחי, ס"ו; מ"ב סי' צט סק"י; [127] מ"ב שם. וראה עוד בסי' משפטי הדעת, עמ' 128; תענית כו ב; ר"ף ור"ן מגילה פ"ד; רמב"ם תפילה טו ד; טוש"ע או"ח קכח לה. וראה בתנ"ך ויקרא פ"ה אות ס; [129] גבורות ארי תענית כו

ב; מ"ב ס"י קכח סקמ"א, בשם הרבה אחרונים; [130] מג"א ס"י קכח סקנ"ה; העמק שאלה, שאילתא קכג סק"ב; [131] העמק שאלה שם; [132] מג"א שם; [133] שו"ת אז נדברו ח"י ס"י מ סק"ג; [134] תענית כו ב; רמב"ם תפילה יד א-ב; טושו"ע או"ח קכט א; [135] תוס' תענית שם ד"ה והאידנא; טושו"ע שם; [136] טושו"ע או"ח קפה ד; [137] טושו"ע שם ה, מביא מחלוקת התוס' והרא"ש, ברכות לא א, ועירובין סד א; [138] מ"ב שם סק"ו. וראה ביאוריה"ל שם ד"ה או שהיה; [139] מג"א שם סק"ג; [140] מגן אבות למאירי עמ' כח-כט. ומחלוקתם בפירוש הירושלמי תרומות א ד, בהגדרת מדומדם; [141] טושו"ע או"ח שכח מא; [142] שש"כ פל"ד סכ"א; [143] פסחים קט א; [144] רמב"ם יו"ט ו כ; [145] רמב"ם שם כא; [146] רש"י ורמב"ן יומא פז ב; וראב"ה ס"י תקכח; [147] ראה בגליוני השי"ס מגילה ז ב, ובס' מקראי קודש (פרנק), פורים, ס"י מד, אם החיוב הוא בין דווקא או בכל משקה משכר; [148] מגילה ז ב; [149] בעל המאור ור"ן מגילה שם, בשם רבנו אפרים; מאירי, מגילה שם; ב"ח או"ח ס"י תרצה; [150] שאילתות, פ"ר ויקהל, שאילתא לפורים; ר"י"ף מגילה שם; רמב"ם מגילה ב טו; טושו"ע או"ח תרצה ב; [151] מצות ראייה או"ח השמטות לסי' תרצה ס"ב. וראה שו"ת חת"ס חאו"ח ס"י קצו; ביאוריה"ל שם; [152] רמ"א שם. וכן משמע ברמב"ם שם. וראה בס' מקראי קודש שם, בהבדל בין שיטת הרמב"ם לשיטת הרמ"א. וראה עוד שיטות בהסבר דרגת השכרות בדרכי משה, שם; שפת אמת, מגילה ז ב; שו"ת ויצבר יוסף ס"י עא; [153] עולת ראייה, ח"א עמ' תלט-תמא.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ט)

Dortmund, Germany

דורטמונד, גרמניה

שבט תשע"א

גר כדיין בבית דין העוסק בגירושין

שאלה

האם גר שאביו יהודי יכול להיות דין בדיני גיטין?

תשובה

- העיסוק של דין בבית דין של גיטין כולל מתן פסק בכמה נושאים. נדון בכל אחד מהם בנפרד:
- א. סמכותו של הדיין הגר בבירור הסכסוך הממוני שבין הצדדים נתבארה בתשובה הקודמת.
 - ב. גר יכול לשבת בבית הדין כדיין בסידור הגט ונתינתו¹.
 - ג. גר דין יכול גם לחתום על מעשה בית דין הנכתב מיד אחר נתינת הגט².
 - ד. בדיון על עצם הקידושין, הגר אינו יכול לקבל עדים ואינו יכול להיות דין בדינים אלו³.

¹ החכמת שלמה (הלכות גיטין, ס"י קל ס"ק א) פסק שגר יכול להיות דין בסידור הגט ונתינתו. עיינו בדבריו שם במחלוקתו עם בעל הנודע ביהודה, שדבריו יובאו לקמן. עוד העיר שם שגם אם השליח צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם" בפני בית דין, הגר לא ייפסל מלהיות דין מחמת זה, כיוון שזהו דין דרבנן.

בבירור השאלה אם דורשים בית דין למעמד נתינת הגט וסידורו: הבית יוסף (אהע"ז סוף סימן קלו) מביא שהתרומת הדשן (ס"י רמח) פוסל גט הניתן בלילה. הבית יוסף כותב על זה: "ושמעתי הטעם משום דנתינת גט הוא דין, ואין דנין בלילה. ואיני יודע מה ענין דין לגט, ושום אחד מהפוסקים לא חילק להקפיד בכך".

אבל בשו"ת נודע ביהודה (תנינא אבן העזר ס"י קיד) כתב על פי תרומת הדשן הנ"ל ואור זרוע (חלק א ס"י תשמה) שפסלו נתינת גט בלילה, ועל פי הבנתו ברש"י (סנהדרין ב ע"א ד"ה מיאונין), שצריך שלושה דיינים לענייני גיטין. גם החיד"א (חיים שאל, חלק א ס"י טל אות י) הביא בשם התומים (ס"י ט) שפשט המנהג להצריך בית דין בסידור הגט, על פי דברי תרגום יונתן (דברים כד, א): "ויכתוב לה ספר תירוכין קדם בי דינא".

אמנם החיד"א כתב: "ושמענו מפי מגידי אמת דהיו רבנים דכל אחד בעירו מסדר הגט הוא לבדו. אמנם ברוב תפוצות ישראל נהגו לסדר הגט בבית דין של שלשה. אבל נראה שלא נהגו כן משום הכתוב בתרגום הנזכר, דבדאי אין לחוש, כיון דבתלמודין קאמר איפכא (בבא בתרא קעז ע"ב: "אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש"), ואעיקרא אין זה תרגום יונתן, כמו שכתבתי במקום אחר, ולא חשחין אנחנא ליה נגד השי"ס והפוסקים".

עיינו עוד בשו"ת ברכה (אבן העזר סוף סימן קכט אות ו), בספר פתח עינים (ערכין כג ע"א) ובשו"ת שם אריה (אבן העזר ס"י כט). גם בפתיח תשובה (אבן העזר ס"י קכג ס"ק ו, ובסדר הגט, סוף סימן קנד, ס"ק ו) מביא את דברי הנודע ביהודה, ולאחר דיון ארוך (שם בסדר הגט ס"ק ח) שבו מביא דחיות לשיטת הנודע ביהודה הוא מסיק: "ומכל מקום לכתחילה ודאי דיש להחמיר, חדא הואיל ונפק מפומיה דגאון נודע ביהודה ז"ל, וגם מאחר שכן נהגו ברוב תפוצות ישראל, וכמו שכתב בתשובת חיים שאל, וצ"ע בכל זה".

עוד יש להעיר לגבי עיקר מקורו של הנודע ביהודה, האור זרוע, שהוא עצמו (ס"י תשמה דף קו בטור השני, עמ' תרמ במהד' מכון ירושלים) לא הצריך שלושה דיינים. לאחר שהאור זרוע האריך לומר שבנותן גט בלילה אין האשה מגורשת משום שגירושין הם דין, כתב: "וכי תימא לבעי נתינת גט תלתא, ולא אשכחן דהווצרו תלתא אלא מביא גט ממדינת הים, משום דקיום שטרות בשלשה, וגבי ביטול גט בהשולח (גיטין לב ע"ב), ואמאי, הואיל ונתינת גט משפט כתיב ביה ליבעי תלתא כדאמר ר' יוחנן (יבמות מו ע"ב) גר צריך שלשה משום דכתיב ביה משפט. לא היא, דעל כרחך תלתא דקאמר ר' יוחנן, היינו מדרבנן... הלכך גר אף על גב דכתיב ביה משפט, חד סגי מדאורייתא... הילכך נתינת גט נמי אף על גב דכתיב ביה משפט לא בעי תלתא, ובפני חד שיודע להקרות סגי אלא דבעינן תרי שימסור הגט לפנייהם". נמצא שהאור זרוע עצמו אינו מצריך שלשה בנתינת הגט.

וכל שכן שלדעת הבית יוסף הנ"ל הסובר שנתנת גט אינה דין כלל, אין להצריך בית דין של שלושה דיינים לנתינת גט. והנה אף על פי שהשולחן ערוך עצמו בסדר הגט (סוף סימן קנד סעיפים פח-פט), לא התיר לתת גט בלילה כי אם בשעת הדחק, ומכאן שחשש לשיטת תרומת הדשן, מכל מקום לענין שלושה נראה שאין צריך לחוש וכמבואר באור זרע עצמו כנ"ל.

עוד יעויין בשו"ת מי באר (לרב שור, אב בית דין באקארעשט, ס"י מ אות ה) שכותב גם הוא שהמנהג הוא לסדר גט בלי בית דין. בשו"ת שערי דעה (לרב חיים יהודא ליב ליטוויץ, חלק א ס"י קיד) כתב שדברי הנודע ביהודה ז"ל הם נגד המנהג שנהגו מימות עולם לסדר גיטין ביחיד, ומביא גם ראיות שאפשר לסדר ביחיד. עוד עיינו בשו"ת מים חיים (לרב חיים כהן רפאפורט, אב בית דין אוסטררהא, אבן העזר ס"י סג, מבן המחבר, אותיות לג-לד).

להלכה סיכם בשו"ת ציץ אלעזר הכריעו את הכף להלכה שאין

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. כן מביא דמיונות ופירושים שלוש כפיה בפרשת משפטים. קובץ עיוני מוביל בשלש

כשדיין מסדר ביחיד, והמה עדי מסירה ששפיר מצטרפים לגבי סידור גט פטורין גם להיות דיניים, ומכיון שלפי התקן במסגרת בתי הדין בכאן הכל נעשה רק בבנין בית הדין, הרי במציאות נמצאים בו כמעט בתדירות עוד דיניים ותלמידי חכמים יודעי דבר, וניתן איפוא גם להתייעץ אתם מדי פעם בקביעת שמות ובכל דבר שמתקשים בו. ואין כל פקפק שהיא".

וכן הסיק גם הרב עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר (חלק ב, אבן העזר סי' יג) שאמנם אין צורך בשלושה, "ומכל מקום לחומר הענין נהגתי לצרף עמי עוד שנים מחכמי הבית דין, בשעת ההחלטה על סדר כתיבת שם המגרש והמתגרשת. וכמו שכתבו כמה אחרונים. וכאן הרבה שמות מחודשים נקראים בלעז, ויש כמה ספקות בהם. ותשועה ברוב יועץ. אבל המשך כל סידור הגט אני עושה בעצמי בעזה". כי הדבר קשה לצרף ב' תי"ח עמי במשך כל זמן סידורו".

כתב בשו"ת חתם סופר (חלק א או"ח סי' נא ד"ה ואני עני): "לפע"ד סידור הגט עצמו לא בעיא ג', אך מה שאחר כתיבת הגט טרם התינה שחוקר הרב ושואל להסופר ולהעדים השאלות האמורות בסדר הגט מסי' סז ואילך, זהו קבלת עדות, ובעי שלשה מן התורה. והנה לפי מה שנוהגים עכשיו שגונים הגט אצל הרב המסדר, רק שנותנים להאשה כתב פטורים שנתגרשה כדת משה וישראל, כתב ט"ז, ומביאו בית שמואל סימן קמב סי"ק ז, כיון שאותו כתב בא להתיר אשה המוחזקת באשת איש, על כן לא יועיל חתימת עדים, דהוי ליה מפי כתבם, אלא דוקא מעשה בית דין שלשה דיניים (שזה כשר אפילו מפי כתבם כמו שכתבו תוספות בבא בתרא מ ע"א). ואם כן, אם אין הבית דין חוקרים ודורשים הסופר והעדים, איך יעידו שנתגרשה כדת משה וישראל? על כן צריך להיות ג' דיניים כשרים לכל הפחות משעת חקירת העדים ואילך".

הרי שאף שהחתם סופר לא דרש בית דין מצד דברי הנודע ביהודה (ראה לעיל בהערה 1), אבל הוא כן דרש בית דין למעשה בית דין. בהגדרת "מעשה בית דין", אם הוא מצריך בית דין או שהוא רק בגדר עדות ובית דין רק נותן תוקף לעדות זו אבל אין זה חלק מהליך בית הדין, נחלקו רבותינו:

מהרשב"א (בתשובות המיוחסות לרמב"ן סי' צא) משמע שלדיינים בעת חתימתם על מעשה בית דין יש רק מעמד של עדים. שכן מצינו במסכת כתובות (כב ע"א):

"שלושה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן, צריכים למיכתב 'במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי'. ועל דין זה יש להקשות, כיצד שני דיינים כותבים מעשה בית דין? והרי שניים אינם נחשבים בית דין, וצריך שלושה! לפי הרשב"א רואים שאכן אין לאותן שני דיינים מעמד של בית דין, אלא כעדים המאשרים שאכן הכל נעשה כשורה ובפני בית דין. שהרי הרשב"א שם בתשובה דן האם המקיימים יכולים לחתום האחד שלא בפני השני, וזה לשונו: "...שלתן נועדו במקום אחד בתורת בית דין והם בעצמם הכירו חתימת העדים ואחר כך חתמו זה שלא בפני זה. ואם כן כדן עשו, לפי שקבלת העדות צריכה להיות בבית דין, כלומר במעמד שלשה, שהן בית דין, אבל הבית דין אין צריכים לחתום זה בפני זה... והראיה שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם, שאף על פי שהשלישי אינו בשעת החתימה, אף על פי כן השנים חותמים, ודי להם בכך. ואילו היו צריכים לחתום במעמד שלשתם, כלומר שיהיו עדיין בית דין בשעת החתימה, היאך אנו מכשירין קיום זה בחתימת השנים, והלא באותה שעה בטל כח הבית דין, שהשלישי מת, והנה איננו. ואילו קבלו שלשה עדות הקיום, אף על פי שלא כתבו קיומם בשטר אלא ששנים מהן מעידין כן בפני בית דין, די בכך, לפי שאין אלו עדים מפי עדים, אלא בית דין שמעידים שבבית דין נתקיים שטר זה. ולא עוד אלא אם נתקיים שטר זה בפני בית דין של שלשה, די בכך, לפי שמשעה שנתקיים בפני הבית דין נגמר הענין, ומאותה שעה ואילך אין צריך אלא לברר הדבר שהיה כן, כלומר לאמת שנתקיים בפני בית דין".

הרי לרשב"א הדיינים בעת חתימתם משמשים כעדים, שאם לא כן מדוע אין דורשים שלושה? ומדוע מוותרים על מעמד החתימה בפני כולם?

דברי הרשב"א האשלוט ובבית דין (טור חו"מ סי' מו ובדרכי משה אות י' ובסמ"ע שם סי"ק נח) בלי חולק. כנגדם, נתיבות המשפט (חו"מ סי' ז סי"ק ג) סובר שגם בקיום שטרות יש לדיינים תורת בית דין. שעל השאלה שהעלנו למעלה, איך מקיימים הדיינים בנושח של חד ליתוהי, שכן אם דיין אחד אינו הרי שאין בית דין ומה מעמד יש לקיום כזה, כתב התיבנות:

"דהא ודאי אם היו אלו השנים כותבים קבלת עדות בכותב במותב תלתא וחד ליתוהי וחתמוהו שנים, ודאי דסומכין על כתבם ודנין על כתבם, ואם נאמר דשנים שנשאר מביית דין של שלשה אינן נאמנין רק מטעם עדות, קשה הא הוי מפי כתבם, דהא שנים דעלמא אם יכתבו עדותן בשטר, שראו שנחקרה עדותן בבית דין ונגמר הדין בבית דין, ודאי דלא מהני דהוי מפי כתבם, ואילו שנים מהבית דין גופיה מהני. אלא ודאי דשנים שבאו מבית דין תורת בית דין עליהן, ונאמנים מטעם בית דין ולא מטעם עדות, וכן בקיום, וכן בפסק דין כשמת אחד מהן כותבין וחד ליתוהי. ואם כן, כשבית דין אחד דנין על זה הכתב ומקבלין הכתב בתורת בית דין ודנין עליה, כן יכולין אותן הדיינין לצרף השלישי שידון עמהם על אותו הכתב קבלת עדות שכתבו אלו השנים וכתבו בו וחד ליתוהי, כי השלישי שרואה המעשה בית דין, דן על פי מעשה בית דין. ולפי זה אם יכולין לדון אלו השנים בצירוף הג', כשכותבין אלו השנים בכותב קבלת עדותן, כמו כן יכולין להגיד בפניהן ונאמנין מטעם בית דין, דהא יכולין לכתוב מה שאמרו בפניהם ויהיו נאמנין מטעם בית דין, ולא יהיה כתבן עדיף מפניהם. ואפשר דכשמגידין לפני השלישי, [אין צריך] לצרף עמו עוד שנים כמו בשעת קבלת עדות, דאין זה מטעם עדות להיות נידון בקבלת עדות להצריך שלשה, דכששומע השלישי מפיהן הוי כרואה בכתבן, כיון שיכולין לכתוב".

ברור מדברי התיבנות שיש להם גדר בית דין, ומתוך זה הם דנים, ולכן הם יכולים לצרף אליהם אחר כדי לקיים את השטר, והוא הופך להיות דיין על פי מה שאומרים לו שקיבלו שטר זה בתורת בית דין.

לפי הבנתו מיושב מדוע אין בקיום של בית דין ובכל מעשה בית דין פסול של מפי כתבם, שכן מפי כתבם הוא פסול של עדים בהגדת עדות בלבד, אבל אינו פסול בהגדת בית דין. וכן מפורש בתוספות ר"י (בבא בתרא קסח ע"א), שכתב שמי שנמחק שטר יכולים בית דין לכתוב לו שטר חדש, שדווקא בית דין ולא עדים, שכן בזה יש בעיה של מפי הכתב. מוכח מזה שלדעתו כל מעשה בית דין הוא מגדרי בית דין. וכן יש להביא סיוע מדברי הריב"ש (סי' שפב), שכתב בתוך דבריו שכשהם בית דין אלימא מילתא דבית דין, אבל שיעידו עדים מעצמם מפי כתבם מבלי צוואת בעל דבר - מפי כתבם מיקרי. עיינו עוד בחזון איש (אבן העזר סי' קא סי"ק כא), שלמעשה בית דין יש מעמד כמו שטר שנכתב מדעת המתחייב. [ועיינו עוד בקצות החושן סי' לו סי"ק ז, לגבי דינו אם גם בדיינים ישנו הדין של נמצא אחד מהם קרוב או פסול].

לסיכום: השאלה אם הגר יכול להיות חתום כדין בבית דין על מעשה בית דין לכאורה תלויה במעמד הדיין בשעת חתימתו על מעשה בית דין. לאותם הסוברים שיש לו מעמד של עד, הרי שלא תהיה בעיה בחתימת הגר, כיוון שלגר מותר להיות עד. ואילו לסוברים שבמעשה בית דין יש לחתומים עליו מעמד של דיין, הרי שיייתכן שגר יהיה פסול לחתום כדיין. [ניש להעיר לגבי דברי חתם סופר שפסל קרובים כדייני גט מחמת מעשה בית דין, שניתן לפסול הן מחמת עדות והן מחמת מעמד כדיינים, שכן בשניהם קרובים פסולים. עוד עיינו בשו"ת חתם סופר אבן העזר חלק א סי' צד וקא].

אבל ייתכן שגם הסובר שצריך בית דין על מעשה בית דין, מכל מקום יודה שגר יכול להיות חתום על מעשה בית דין. שהרי האיסור של גר לדון אינו מצד עצמו, שיש לו פסול, אלא משום שאסור להטיל עליו שררה. לכן נראה שבקיום, שכל עניינו להסדיר את מעמד האישה כגרופה, הרי שעל זה ייתכן שלא שייך לפסול מלחתום על מעשה בית דין, מאחר שאין כאן שררה אלא רק כעין הסכמה טכנית על הסדר מעמדה של האישה. עיינו עוד בתשובה הקודמת הדנה במעמדו של דיין גר בבית דין של ממונות. וראו גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יח סימן עו) על דברי החתם סופר.

נוסיף כי בערוך השלחן (אבן העזר סי' קנד, סדר הגט סעיף ד) שדא נרגא בדבריו של החתם סופר, וכתב שדבריו אינם נראים, שהרי מה שייך זה לקבלת עדות, הרי הם רק מבררים אם עשו כהוגן, וזהו ככל שאלות איסור והיתר ואינו שייך לגביית עדות. וראה גם בספר בתי כהונה (חלק ג סי' מ עמ' 156).

וכן מסכם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב סי' עח): "יש לציין בהתעודות גירושין שאנו נותנים כעת בפה עדיפא בצד מה עוד ממעשה בית דין, דנוסף שכותבים בה שמותיהם ושמות הוריהם כפי שנקראים וכפי שנכתבו בהגט פטורין, ושמות עדי הגט, רושמים גם כינוי משפחותיהם ומספרי התעודות זהות שלהם וכן מס' התעודה שהעתיק ממנה נשאר בפנקס הגירושין, ומזה יודעים בדיוק באיזה תיק גיטה גנוז, באופן שאין לך מילתא דעבדא לגלויא יותר מזה, וגם אפשר להוכיח על אתר על זהותה האמיתית, אם בידה תיז שלה עם תמונתה המחובר לה. ואילו כשבידה רק הגט, אין לעמוד בדיוק על כל הפרטים, ואי חיישינן לרמאותה אפשר לחוש לשמו כשמו ושמה כשמה או לשמות מזויפים. ולזה לא

יועיל הקיום והמעשה בית דין. ומה שאין כן בתעודה כזו, ואין להאריך בכאן יותר בזה". ועל פי זה פסק שגם דיין יחידי יכול לחתום על מעשה בית דין של סידור גט, ואם כן ודאי שגם גר יכול לחתום.

בבית יוסף (אבן העזר סי' יא) כתב:

"כתב המרדכי (יבמות סי' טו) דעידך כיעור דאמרן אף על פי שלא ראו בבת אחת אלא בזה אחר זה ואף על גב דכיעור דחזא האי לא חזא האי, הא קיימא לן (סנהדרין ל ע"ב) בהלואה אחר הלואה דמצטרפין. ואף על גב דאמנה דמסהיד האי לא מסהיד האי, מיהו תרויהו אמנה קא מסהדי. הכי נמי תרויהו אדבר מכוער קא מסהדי וכן משמע בירושלמי פרק קמא דסוטה (הלכה א) עכ"ל [של המרדכי]. וכן משמע בפרק ב דכתובות (כו ע"ב), דכי היכי דמצטרפי לעדות ממון מצטרפין לענין איסור, לדין דקיימא לן כר"י בן קרחא דאמר אפילו ראו זה אחר זה מצטרפין. דמוקי התם דפליגי רשב"ג ור' אליעזר אי מצטרפין שני העדים להאכילו תרומה על פיהם, וקאמר דפליגי בפלוגתא דר"י בן קרחא ורבנן. והרי אכילת תרומה איסורא הוא, אלא ודאי לר"י בן קרחא לעדות מילתא דאיסורא נמי מצטרפין. אבל בפרק מי שאחזו כתב הר"י (גיטין לה ע"ב) תוספתא (שם ה, ד) דקתני בה ראוה שנים שנתיחדה עמו צריכה הימנו גט שני. אחד שחרית ואחד בין הערבים זה היה מעשה ואמרו אין מצטרפין. וכתב עליה הר"ן (ד"ה ולא תתיחד) דאף על גב דלגבי ממון קיימא לן בפרק זה בורר (סנהדרין ל ע"ב) דהלואה אחר הלואה והודאה אחר הודאה מצטרפין, לגבי אישות דשייך בדיני נפשות בבת אחת בעינן להו עכ"ל [של הר"ן]. ויש לחלק בין דיני אישות למילי דאיסורא".

הרי שיתכן שיש לחלק בין דיני אישות, שבהם אין לצרף את העדות, לבין דיני ממונות, שבהם כן יש לצרפם.

וכן משמע מדברי השבות יעקב (חלק א סימן קיג), שהכריע שאי אפשר ללכת אחר אומדנא באישות, כמו שאי אפשר בדיני נפשות. וזה לשונו: "אף על גב דאפשר דמהני לענין נחבל דנוטל בלא שבועה, מכל מקום לענין להוציא אשה מבעלה וכמה קשה גירושין, ולדעת מקצת פוסקים דיני נשים כדיני נפשות דמיה וגם האומדנא אפשר אינו ברור כל כך, אם כן די בכך שנאמין אותה בשבועה בנקיטת חפץ כדין הנחבל. אבל בלא שבועה אין להאמינה לכפות אותו לגרשה. ואם אפשר לתווך השלום מתוך מריבה זו, מה טוב ונעים לשבת יחד, כי גדול השלום בין איש לאשתו, ושלום על דייני ישראל. כני"ל הי"ק יעקב".

אבל בשו"ת זכרון יוסף (שטיינהארט, אבן העזר סי' ז אות ה, הובא בפתחי תשובה אבן העזר סי' קטו ס"ק לג) חלק על כך, וקבע: "ועוד נראה לי דאפילו לאותן הפוסקים שכתבו דלענין גיטין וקידושין עדות מיוחדת פסול, יש לומר דהני מילי בגיטין וקידושין, דשייך בהו דיני נפשות, דאמרינן מהרה יבנה בית המקדש, כדאמרינן בראש השנה [ל ע"א]... וישבו שופטינו כבראשונה לדון דיני נפשות על ידי קידושין אלו או גט זה שנעשו בעדות מיוחדת ופשטה את ידה וקיבלה קידושין מאחר לכשתזנה אז עם אחר, או אפילו בזמן הזה לענין קנס, וכמו שכתב רש"י במסכת סנהדרין דף כז סוף ע"א בד"ה לכייה לעיניה כו' ע"ש. אבל לאסור אשה לבעלה על ידי זנות כמו בנדון דידן, דלא מצי אתי לידי נפשות לעולם, דמה שעבר עבר ומבלי התראה, אפשר דודאי מצטרפין, דלא שייך מיתה גביה ולא מימעט כלל מלא ימות".

משמע שלדעתו גם אם אישות דומה לנפשות, זהו דווקא אם נפל ספק בעצם הקידושין או שמישהו בא לערער על גט שניתן, שעתה על פי הכרעת בית דין מחילים על האישה דין אשת איש, דבר שמצריך קבלת עדות כדי לקבוע את מעמדה של האישה – זה נוגע לנפשות. מה שאין כן לגבי השאלה אם נאסרה על הבעל, שלזה עדות מיוחדת כשרה. ולפי זה בנידון דידן חילוק זה יהיה נכון גם לגבי השאלה אם גר יכול לדון בטענות או לקבל עדות על קידושין או על גיטין. שלפי הדעות שמדמות זאת לדיני נפשות לא יוכל לקבל עדות. ברם יוכל לשבת בדין לאסור אישה על בעלה. בנוגע ביהודה (אבן העזר סי' עב בהיתר השלישי) הקל שאפילו לענייני גיטין כשר, ואין זה כדיני נפשות, כיוון שלכל היותר על פי דברי העדים אנו מסלקים ממנה דיני נפשות, ועל פי דברי העדים היא איננה אשת איש. נמצא שדיני נפשות שייכים רק אם על פי דברי העדים היא מקודשת, שעל פי דבריהם אם תזנה עם איש אחר תתחייב בנפשות. לכן דווקא במקרה זה אין לאפשר עדות מיוחדת, וממילא רק בזה הגר לא יוכל לדון.

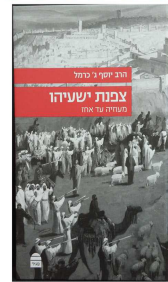
בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הוועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים – משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה